

Budai Főár

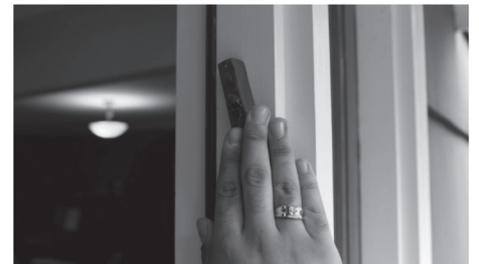

A B. Zs. H. Budai Körzetének Havi Lapja * 2022. november * 5783. Hészván-Kiszlév * XXV. évfolyam 8. szám

Köszönet - fáradtság

Nagyon jó érzés volt majd 1000 emberrel együtt, közösen fogadni az újévet és nagyon jó érzés volt megtapasztalni *Jom Kipur* egész ideje alatt a nagy érdeklődést, és a nagy létszámú imádkozni vágyó, különféle korosztályú embert, fiatalot, időst, családot és egyedülállót. Aggodalmaink minden ima alkalmából átlendültek afelett, hogy lesz-e elég hely, elég ülőhely, elég imakönyv. Mindig minden a helyén volt (köszönet *Sárosi Éva, Arató Judit, Grünberger Józsi*).

létszám, ugyanaz a kínálat van vallási/kulturális téren a közösségünkben, mint régen. Ez az érdeklődés, a rendszeres zsinagógai aktív megjelenés köszönetet érdemel, és nagyon szuper, hogy heti rendszerességgel találkozunk, együtt vagyunk.

A sok program és esemény fáradtságot is okoz. Ez tény. Most jutottam el a mondanivalóm lényegéhez. Elkezdtünk egy új évet, nagy nyomással, ünnepek sorával, *Ros Hasana, Jom Kipur, Szukot...*, és mindamellert hogy ez nagyon jó, és különleges, bele is fáradhatunk a hirtelen jött - régóta várt - lehetőség dömpingbe. Nem szabad, hogy belefáradjunk, nem szabad, hogy kipipáljuk a zsidó életünket, létünket a zsinagógai ünnepek megtartásával! Hamarosan itt lesz *hamuka*, a felavatás ünnepe. Mi is szenteljük fel, avassuk fel a megújított zsidó otthonunkat, és vigyünk bele a régi zsidóságból, a mostani kissé megváltozott zsidóságból is, amit csak tudunk, és ami kedves számunkra!

Sulhán áruh a terített asztal. Most előttünk az év, előttünk a sok-sok lehetőség, a sok-sok közösség, a sokszínű programok, az események sora, amiből választhatunk. Ne csak válasszunk, hanem menjünk el, legyünk aktívak, és vigyünk is haza otthonunkba mindenből egy kicsit! Zsidó imák, héber betűk, kóser ételek, barátok és elsősorban a zsidó család. Közösségi életünket építjük újjá, és ebben legyünk tudatosak és eltökéltek. Ebben partnerek vagyunk, leszünk. Nem szabad belefáradni. Most a sok szép élményt átélve, megköszönve, elraktározva és ebből erőt merítve folytassuk a zsidó életünk építését.

Mindenkinek kívánok jó egészséget, örömteli együttléteket, nyugalmat, békét az elkövetkezendő időszakokra!

Dr. Verő Tamás
főrabbi

Dr. Verő Tamás:
Köszönet - fáradtság
1. oldal

Imaidők és Jahrzeitok
2. oldal

Dr. Verő Tamás:
Nagyünnepi beszédek
3-4. oldal

„Az emberek érezték, hogy
értük él”
4. oldal

Tomí rabbink 50 éves
5-7. oldal

Sherer Anett (ford.):
Auschwitz csalódott hírvivője,
akit alig ismerünk
8-10. oldal

A Micve Klub programajánlója
11. oldal

A Micve Klub novemberi
programja
12. oldal

Furcsa, de már tendenciózus, hogy más és más csoport, más és más közönsége van a *Kol Nidre, Neila, Mázkir* imáknak, és különböző embereknek más és más a szokásrendjük. Vannak olyanok, akik csak egy alkalomra jönnek egy évben, de vannak, akiknek megvan a saját menetrendjük és az nagyon jó. Este egyik zsinagóga, másnap egy másik zsinagóga és estére megint csak egy újabb közösségbe megy imádkozni. Ezért jár a köszönet mindenkinek, akár így akár úgy dönt. Akár egy helyre megy csak évente egy alkalommal, akár túrázik, és több helyet látogat meg. Ez így van jól.

Amikor ezt a cikket írom, akkor még *Szimhát tóra* előtt vagyunk, de egyre többen hangoztatják, hogy lassan ugyanaz a

☆ Imaidők ☆

2022. év novemberi imarendje - 5783. Hesván - Kiszlév

November	03. 10.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima	Hesván	09.
	04. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 16.04)		10.
	05. 10.00	szombat	Ünnepi ima - LEH LEHÁ (Hávdálál: 17.09)		11.
	07. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		13.
	10. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		16.
	11. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.55)		17.
	12. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉRÁ (Hávdálál: 17.00)		18.
	14. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		20.
	17. 07.02	csütörtök	Sahrit - Reggeli ima		23.
	18. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.47)		24.
	18. 10.00	szombat	Ünnepi ima - HÁJÉ SZÁRÁ (Hávdálál: 16.53)		25.
	21. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		27.
	24. 07.02	csütörtök	Sachrit - Reggeli ima		30.
	25. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.40)	Kiszlév	01.
	26. 10.00	szombat	Ünnepi ima - TOLDOT (Hávdálál: 16.48)		02.
	28. 07.02	hétfő	Sahrit - Reggeli ima		04.
December	01. 07.02	csütörtök	Sachrit - Reggeli ima		07.
	02. 18.00	péntek	Kabalat sabat, szombat fogadása, kiddus (gyertyagyújtás: 15.36)		08.
	03. 10.00	szombat	Ünnepi ima - VÁJÉCÉ (Hávdálál: 16.45)		09.

Jahrzeitok

A Jahrzeit-Táblán szereplő elhunytak nevei az 5783. év Hesván-Kiszlév (november) havában

Balázs Péter	November 16.	Gráf Tiborné	November 19.
Békési Imre	November 16.	Klein Jenő	November 06.
Dénes Györgyné	November 06.	Landau László	November 19.
Deutsch Lajos	November 13.	Russ Sándor	November 07.
Dr. Bruszt Pál	November 25.	Schwarcz Jakob	November 03.
Dr. Fuchs László	November 06.	Székely András	November 16.
Dr. Rácz Egon	November 10.	Tarnay Györgyné	November 02.
Féniász László	November 17.	Tolnai Jenő	November 29.
Gábor Tibor	November 04.	Tolnai Jenőné	November 19.
Ganz Eszter	November 18.	Widder Sándor	November 14.

Nagyünnepi beszédek

Dr. Verő Tamás főrabbi beszéde a Frankel Leó úti zsinagóga ros hasanai ünnepségén hangzott el a Városmajori Szabadtéri Színpad sátrában, melyen a zuhogó eső ellenére több mint hatszáz ember vett részt.

Dr. Verő Tamás főrabbi

A zsidók még rabszolgák voltak *Egyiptomban*, amikor a végső, a tizedik csapás lesújtása előtt megkapták az Örökkévalótól az első parancsolatot. Vajon mit parancsolt az Örökkévaló elsőként az éppen akkor szabaduló zsidóknak? Mi lehetett az az alapvető érték vagy cselekedet, amely alappilérként szolgálhatott a zsidók számára a néppé válásuk folyamatához, még a *Szináj* hegyi kinyilatkoztatás előtt?

Azt gondolhatnánk, hogy az Örökkévalóba vetett hittel lehet kapcsolatban. Vagy egy egyetemes értékű üzenet a felebarátok szeretetéről.

A válasz azonban másban keresendő, ugyanis a parancsolat a naptár rendszerének felépítéséről, az újhoid ünnepének kihirdetéséről szól.

הַתְּדַשׁ הַתְּדָה לְכֵם רֹאשׁ הַחֹדְשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לְכֵם
לְתַדְשׁוּ הַשָּׁנָה

„Ez a hónap nektek a hónapok kezdete, első ez nektek az év hónapjai között.” (Mózes II. 12:2)

A zsidók rabszolgák voltak évszázadokon keresztül. Nem ők irányították az életüket. De most, hogy szabadok lesznek, meg kellett tanulniuk rendszerezni a saját életüket, beosztani, kontrollálni az idejüket. Az Örökkévaló határozott keretbe foglalta a zsidó lét esszenciáját. Ellentétben a természet ritmusával, és a világ nagy része által követett szolár, nap központú rendszerrel, a zsidók a *Hold* járása szerinti ciklusokban kezdték el számolni az időt. Még inkább rendszerezve lett az életük a hat

plusz egy napos héttel, a *Sábát* megtartásának parancsolatával. A napok este kezdődtek, az éveket pedig a teremtéstől számolták. Mindez arra szolgált, hogy elkülönüljenek a többi néptől, más ritmus szerint éljenek. Ugyanezt szolgálta, és szolgálta a mai napig a kóser étkezés. Akadályozni az egybeolvadást más népekkel.

Később, amikor a zsidók elvesztették kollektív kapcsolatukat a szakrális térrel, a jeruzsálemi templommal, kollektív fókuszukat még inkább kénytelenek voltak át helyezni a idő megszentelésére. „*Lehavdil bejn kodes lehol.*” *Szétválasztani a szentet a profántól* - hangzik el minden *hávdálán*, amikor elbúcsúztatjuk a sábatot. Akárcsak a héberben, a magyar nyelvben is különbséget teszünk aközött, hogy valamivel eltöltjük, vagy valaminek szenteljük az időnkét.

A mai estén egyszerre köszöntjük *ros hodest*, az újhoidat, és *ros hasanat*, az 5783. zsidó újesztendőt.

Tekintsünk vissza az elmúlt esztendőre, de kivételesen most ne a tetteinket értékeljük. Inkább arra fókuszáljunk, mennyire sikerült az időnkét beosztani. Mivel töltöttünk túl sok időt, és minek szenteltünk túl keveset. Mennyire vagyunk rabszolgái saját magunk szokásainak, melyek akadályoznak bennünket szabadságunk megélésében. Kik és mik rabolták el az időnkét? Hány megvalósítatlan tervünk volt, időhiány miatt? Kik érdemelték volna tőlünk több figyelmet? Mennyi időt szántunk arra, hogy egy élhetőbb, egészségesebb, szebb világot teremtsünk magunk körül?

Jom kipurig 10 napunk van arra, hogy átgondoljuk, hogyan vegyük át a kontrollt a rendelkezésünkre álló idő felett, és új prioritásokat állítsunk fel, a most beköszöntő újesztendőre. Ez egy megvalósítható feladat, amely értékesebb, tartalmasabb, kiegyensúlyozottabb, lelki nyugalommal áthatott évet hozhat nem csak számunkra, de a környezetünk számára is.

Az idő önmagában nem szent, de mi

bármikor azzá tehetjük. Hogy ez sikerüljön, ehhez kérjük most az Örökkévaló áldását.

Az alábbi beszéd a Frankel Leó úti zsinagógában, Jom kipur előestéjén hangzott el.

Egy világjárvány árnyékában élünk, zárt ajtók mögött, háború zajlik a világban, a gazdaság kiszámíthatatlan, az eddig garantáltak számító alapvető és kényelmi szolgáltatások kérdéssé váltak. Mindeközben folyamatosan halljuk a nyomasztó híreket a szélsőséges időjárásról, melyet a felmelegedés okoz. Az iráni atombomba előrehaladt fázisa is aggodalomra ad okot *Izrael* és az egész világ számára. Nap mint nap szembesülünk a társadalmi problémákkal, az elszegényedéssel, az infláció okozta dráguló mindennapokkal. Bár mindezek alapján teljesen indokoltnak tűnhet a belső bizonytalanság, mégis hibát követünk el azzal, ha ezt elfogadjuk. De mit tudunk tenni ellene?

A válasz talán egyszerűbb, mint gondolnánk. Meg kell tanulnunk nem az általunk befolyásolhatatlan külvilágtól várni a biztonságérzetet. Helyette önmagunkban kell felépítenünk, belülről kell éreznünk egy elemi erőt, ami minden külső hatásnál biztosabb. Ami a miénk, mindig és mindenhol, minden helyzetben. *Jom kipur*, az önvizsgálat napja. Értékeljük az elmúlt évben hozott döntéseinket, átgondoljuk, kit bántottunk meg, milyen jó és rossz cselekedeteink voltak.

Most, ebben az évben, szenteljük ezt a napot arra is, hogy magunkba fordulunk, és megtaláljuk a bennünk rejtőző erőt, ami megadja majd nekünk a biztonságérzetet az előttünk álló, kihívásokkal teli esztendőben. Ennek a belső erőnek zsidó identitásunkból kell táplálkoznia, mert tartalmazza a túlélés minden, mindannyiunk számára személyre szabott útvonalát. Ünnepekkel, anekdotákkal, történelmi hősökkel, bibliai és családi történetekkel, a folyamatos vándorlásokkal, menekülések ösztönös rutinjával, győztes pillanatokkal, mély hittel,

hagyományokkal, tanulással, megvalósíthatatlannak tűnő célokkal és álmokkal tüzdelt zsidó történelmünk utat mutat nekünk.

Nem engedhetjük, hogy a bizonytalanság érzése elhatalmasodjon felettünk. Minél bizonytalanabb körülöttünk a világ, annál fontosabb, hogy mi, magunkban, biztosak legyünk. Legyen egy belülről fakadó önbizalmunk, bátorságunk, amit nem a környezetünkől, hanem a hitünkől táplálunk. Vegyük példának népünk nagy vezérért, *Mózes*t. Nem rendelkezett átlagon felüli önbizalommal, kiemelkedő erővel, sőt, kifejezetten bizonytalan volt még akkor is, amikor Isten megszólította, hogy teljesítse próféta küldetését.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה, כִּי אֵלֵי, לֹא אִישׁ דְּבָרִים
אֲנִי גַם מִתְמַוֵּל גַּם מִשְׁלֵשׁ, גַּם מֵאִזְ דְּבָרֶךָ אֶל-עַבְדְּךָ:
כִּי כָבֵד-כָּה נִשְׁוֶה, אֲנִי

„És szólt Mózes az Örökkévalóhoz: *Kérlek, Uram, nem vagyok én ékesen szóló sem tegnaptól, sem tegnap előttől fogva, sem azóta, hogy szólottál a te szolgálodhoz. Mert én nehéz ajkú és nehéz nyelvű vagyok.*” (Mózes II. 4:10)

Ami mégis kiemelte Mózeset a tömegből - amiért az Örökkévaló őt választotta -, az a hite volt az Örökkévalóban. Ebből merített erőt, épített önbizalmat, és vált a zsidó történelem kiemelkedő alakjává.

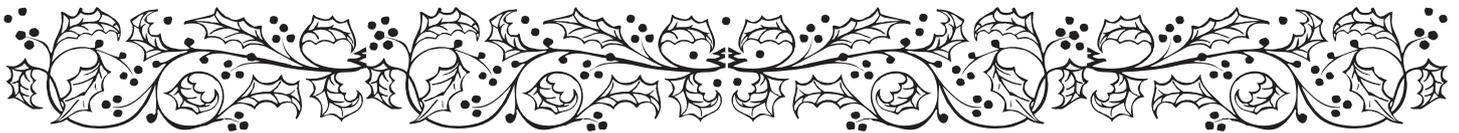
A hit egy nehezen körül írható fogalom mindannyiunk számára. Bölcsseink között több évszázadra visszanyúló elméleti vita folyik arról, értelmezhető-e Istenben való hitre vonatkozó parancsolat. Ugyanis, ha valaki betartja a parancsolatokat, *micvéket*, az magába foglalja a feltételezést, hogy hisz Istenben, tehát a parancsolat céltalan. Ha pedig valaki nem hisz Istenben, akkor

nem törődik vele, hogy mit parancsol neki. Tehát akár hívő, akár nem hívő embernek szól a parancsolat, mindkét esetben nehezen értelmezhető.

Nem kapunk hát konkrét útmutatást a Tórában arra vonatkozóan, hogyan erősítsük a hitünket, ami utána lelki erőt ad nekünk. Úgy tűnik, ezt mindenkinek magának kell megtalálnia. Erre a feladatra a mai nap, Jom Kipur a legalkalmasabb.

Most, amikor önmagunkra szentelünk egy teljes napot: gondolatainkra, elhatározásainkra, életmódunk és döntéseink értékelésére, bűneink utáni megtérésre, megbocsájtásra és imádkozásra. És hogy mindezek a gondolatok valóban erőt adjanak és meghallgatásra találjanak, ehhez kérjük most az Örökkévaló áldását...

Dr. Verő Tamás
főrabbi

„Az emberek érezték, hogy értük él” Emléktábla dr. Schweitzer József tiszteletére

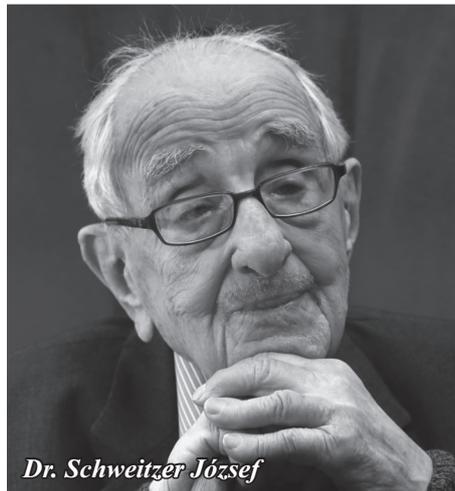
Dr. Schweitzer József papként, emberként és felelősségteljes vezetőként hűséges pástora volt a megtizedelt nyájnak. Nagyon jó döntésnek tartom, hogy kerületünk lakossága elé őt állítottuk példakép gyanánt, hiszen szellemiségét, életfelfogását és életútját követendő példának tartjuk - hangsúlyozta Tóth József, a XIII. kerület polgármestere azon a megemlékezésen, amelynek keretében emléktáblát helyeztek el az egykori országos főrabbi tiszteletére a Hegedűs Gyula utcai zsinagóga homlokzatán.

Idén ünnepeljük a 2015-ben elhunyt dr. Schweitzer József Széchenyi-díjas tudós, egyetemi tanár és rektor, országos főrabbi, a XIII. kerület díszpolgára születésének 100. évfordulóját. Ebből az alkalomból a családtagjai, barátai, tanítványai és tisztelői jelenlétében tegnap emléktáblát avattak tiszteletére a XIII. kerületi Hegedűs Gyula utcai zsinagóga falán, mivel a főrabbi 1982 és 1985 között ebben a templomban szolgált.

Az ünnepi eseményen - amelyen közreműködött a Klezmerész együttes - beszédet mondott Tóth József, a kerület polgármestere, aki dr. Schweitzer József díszpolgári címére utalva kiemelte: „nagyon jó döntésnek tartom, hogy kerületünk lakossága elé őt állítottuk példakép gyanánt, hiszen szellemiségét, életfelfogását és életútját követendő példának tartjuk”.

- Mindenki szerette és tisztelte a főrab-

bit, hiszen az emberek megérezték, hogy értük él, s ennek egyik titka az volt, hogy ő a személyiségével és stílusával meg tudta szólítani az embereket. Hatni tudott, hiszen személyes kisugárzása olyan tekintéllyel párosult, amelyet nem tudott megrontani a

Dr. Schweitzer József

vezetői beosztás és a hatalom érzete, mindvégig meg tudott maradni szerény és tisztességes embernek - hangsúlyozta a polgármester.

A méltatásban elhangzott: dr. Schweitzer József sosem tett különbséget ember és ember között, kifogyhatatlan erővel segítette a rászorulókat, a bölcsességével békeket sugárzott, mindenkivel szót értett és mindenkit meghallgatott.

- Manapság sokat gondolok arra, hogy vajon mit mondana a professzor úr ma, amikor divat lett hergeléssel és uszítással politizálni. Hiszen ő egy olyan világ felépítésének a híve volna, amely nem a gyűlöletre, hanem a nyitottságra, a befogadásra épül - mondta a polgármester.

A főrabbi emléktáblája

A méltató szavak után a családtagok és a polgármester leleplezték az emléktáblát, majd Bálint András színművész szavalta el *Radnóti Miklós Sem emlék, sem varázslat* című, 1944-ben íródott, megrendítő költeményét.

Forrás: mazihsiz.hu

Tomí rabbink 50 éves

Értesülvén róla, hogy zsinagógánk közösgének újévi szabadtéri imádkozására több mint kilencszázán regisztráltak, felhívott az egyik kerületi újság riportere, és arról faggatott, mi a Frankel titka. „*Miért törtetlen a budai hitközség népszerűsége, mi a vonzó az önök társasházi zsinagógájában?*” - kíváncsiskodott a zornaliszta. Igen, ezt a kifejezést használta a Frankelre: „társasházi”. Nem tudom, ezzel arra kívánt-e utalni, hogy zsinagógánk egy társasház ölelésében helyezkedik el, vagy közösségünk összetartására, csapatszerűségére célzott. Mi tagadás, szükségem volt néhány pillanatra, míg végigfuttattam fejemben a lehetséges válaszokat. Hisz voltaképp mi is a Frankel titka? Gyönyörűsége neogótikus zsinagógánk épülete, mely drágakőként ragyog ki az Árpád fejedelem útján sorakozó sűrke-barna-sárga társasházak közül? Családias közösségünk, mely elkötelezett támogatója és látogatója a zsinagóga és a *Micve Klub* rendezvényeinek? Koncertjeink, irodalmi estjeink, közösségi vacsoráink, kirándulásaink? Páratlan gyermek- és ifjúsági programjaink, *Talmud-Tóránk*, *BBYO*-foglalkozásaink, vallási vetélkedőink? *Sárosi Éva* és *Arató Jutka* közösségépítő munkája, értő figyelme és figyelmessége? Világszerte nappelt kántorunk unikális művészete? Nagytudású tóraolvosónk magabiztos *lejnolása*? Progresszív beállítottságú előjáróságunk előremutató döntései? Pályázati fejlesztéseink? A közösségünk biztonságáról gondoskodó őrcsapat és a különböző feladatkörökben egyaránt magas színvonalon helyt álló *sameszünk*?

Végül vettem egy nagy levegőt, és egyetlen nevet mondtam a telefonba: *Verótomi*. Így, egyben, egy szuszra: Verótomi! Mert hiszem és vallom, hogy közösségünkben mindennek az origója a rabbink. Fáradhatatlan, örök derűlátó hitéleti vezető, aki kedvességével, szelídségével, szívéllyességével és emberségességével lassan negyedszázada nemcsak motorja, de jelképe is a budai közösségnek. Nem ismerek senkit, aki ne a létező legelfogódottabb hangon nyilvánulna meg, ha Tomira terelődik a szó, s bár ő maga ki nem állhatja, ha ünneplik, a személyét övező egyöntetű rokonszenvre mi, frankelesek rendkívül büszkék vagyunk.

Amennyiben tehát, a budai hitközség elnökeként, egyvalamit kellene kiemelnem, amivel a *Frankel Zsinagóga* közössége egy niansznyt talán előnyben van a „szomszédvárrakkal” szemben, az nem lehet más, mint fenntartások nélkül szerethe-

tő főabbink személye.

S miközben *Jom Kipur* napján bűneink bocsánatáért imádkoztunk a Teremtőhöz, a mi Verótomink szép csendben, szerényen ötvenesztendő lett. Egy sok százada élt híres történelmi személy szerint a szeretet olyan, hogy minél többet ad belőle az ember, annál több marad belőle saját magának.

Úgy gondolom, Tomi rabbink nagyon gazdag ember, már ami a szeretetet illeti, s közösségünk nevében szívből kívánom, hogy a Jóisten segítségével, valamint oltalmazó felesége és családja támogatásával, még sokáig gazdagítsa szeretettel magát és mindnyájunkat, hisz a személye garancia a Frankel népszerűségének töretlenségére!

Tordai Péter

Nagycsaládi széder, *Újlipótváros*, ezerkilencszázhetvenkilenc.

Eszter és *Dvora* tálalják a maceszgomóclevest.

Egymás keze alá dolgoznak, összhangjuk ámulatba ejtő.

Több ez a testvérek harmóniájánál. Harmincöt évvel korábban ugyanezzel az összehangoltsággal igyekeztek megmenteni *Lea* húguk életét. Újjbegyüket megbökve, kiserkenő vérükkel pirosították ki a gyermeklány arcát, hogy egészségesebbnek és korosabbnak tűnjék a szelektálást irányító *Mengele* szemében.

Lea a háború után kivándorolt *Izraelbe*. *Eszter* és *Dvora* maradtak. Itt alapítottak családot. S most ott ülnek az asztalnál az unokáik. Merik nekik a levest és gyönyörködnek bennük. „*Győztünk!*” - sugárzik a nagyik tekintetéből.

Dvora Tomi nevű unokája ma a Frankel Zsinagóga rabbija. *Eszter Gergő* nevű unokája ma a Frankel Zsinagóga kántora.

Kell ennél nagyobb győzelem, *Herr Sturmabführer Mengele*?

Dr. Verő Tamás főrabbi október 5-én lett ötvenéves. Aznap sokszor eszembe jutott nagyanyja, *Dvora vére* a kis *Lea* arcán...
Nógrádi Gergő

Jó pár évvel ezelőtt egy zsidó rendezvényen feleségemmel, *Ágival* abban a megtiszteltetésben volt részünk, hogy egy asztalhoz ültettek bennünket *Dr. Schweitzer József (zcl)* professzorral, ahogy sokan hívták, *Józsi* bácsival, a rabbiképző igazgatójával, aki akkor az országos főrabbi tisztséget is betöltötte, és kedves feleségével. A vacsora közbeni beszélgetésen a professzor úr megkérdezte, hogy melyik *kilébe* járunk, és miért. Elmondtuk, hogy a Frankel zsinagóga közösségébe járunk és azért, mert a

gyerekek a szarvasi táborban nagyon megszerették Verő Tomit, aki akkor még segéd-rabbi volt *Dr. Singer Ödön (zcl)* főrabbi mellett. Mi is nagyon nagyra becsüljük és sok jó tulajdonsága miatt megszerettük. Azóta a gyerekek kinőttek a szarvasi táborozásból és Tomiból rabbi lett. *Singer* főrabbi úr halála után átvette a körzetet és mi azóta is a Frankel igazán remek közösségébe járunk. *Schweitzer* főrabbi úr azt válaszolta, hogy amilyen a rabbi, olyan a közösség, és hogy Tomi nagyon felkészült, nagy tudású rabbi, aki nagyon jól ismeri a zsidó tudományokat, a *halachát* és a *Sulchan Aruchnak* mind az öt részét. Csodálkozva kérdeztem a főrabbi urat, hogy van ez? Eddig úgy tudtam, hogy a *Sulchan Aruch* négy részből áll. *Schweitzer* professzor úr erre azt mondta, valóban, *Joszéf Káro* négy fejezetben írta meg a halacha alapvető művét, a *Sulchan Aruchot*, de az igazán jó, rátermett és nagy rabbiknak jól kell ismerni az ötödik fejezetet is, ami a szeretetről, a kedvességről, az elfogadásról és a támogatásról szól, és Tomi azok közé tartozik, akik ismerik ezt a nagyon fontos fejezetet.

Azóta a vacsora óta sok-sok év telt el és a mi Rabbink nagyon sokszor bizonyította, hogy *Schweitzer* főrabbi úrnak igaza volt. Tomiból főrabbi, *Ph.D.* fokozatos doktor, egyetemi oktató lett és tetteivel, gondolataival, tevékenységével ezerszer bizonyította, hogy jól ismeri és alkalmazza az ötödik fejezetét is. Kerek számú születésnapjára az évfordulójára azt kívánjuk, hogy boldogságban, egészségben, gyönyörű családjával együtt, az öt körülvevő kedves kiléjével élje meg 120 éves születésnapját is! *Jom Huledet Szameah! Bis 120!*

Dr. Kivovics Péter

Verő Tomi a szívek rabbija. Csodálatos empátiával rendelkezik. Ennek köszönhető, hogy megtalálja az utat minden korosztály szívéhez. Az egészen kicsi gyerekektől az idősebb emberekig. Ezért feledhetetlenek a *Bar Micvak* és az esküvők is. A testileg, lelkileg összetört gyászolókat olyan szeretettel megértéssel segíti és támogatja, hogy azt soha nem lehet neki eléggé meghálálni.

Arató Judit és Sárosi Tamás

Nagyszerű, hogy Tomi minden generációt meg tud szólítani. Ritka tulajdonság.

Kovács Gábor

Száznak ötven a fele, vigyázzon rád az Örökkévaló tekintete. Felnőttek, gyerekek szeretete árad feléd, tanítasz, utat mutatsz a

jó út felé. Nyugalmad, töretlen jó kedved követendő példa nekünk, Tomi rabbi, Te vagy az, kit sosem feledhetünk. *Mazl Tov! Bis 120!*

Sárosi Éva és György

Közös életünk sok-sok állomásán végigkísért bennünket. A gyökerek a *Szarvasi Tábortól* és a lauderes judaisztika óráktól erednek, de ennél még markánsabb mozzanatok is átszönek, mint például az esküvőnk, kisfiunk *brit milája*, valamint kislányunk névadója. Reméljük, hogy a sor még számos örömteli eseménnyel bővül majd. Tomi egy törődő, segítőkész és csupaszív ember, rabbi, aki kiválóan ért a gyerekek nyelvén, és mindig azt érzékelteti, hogy egy közülünk, mellérendelt viszonyt teremtvé.

Viki és Tomi

Kipát hord és vicces. Szeretem, hogy mindig énekel.

Esztó és Dávid

Első emlékem: 1999-ben a *Dohány* utcai zsinagógába hívtak két rabbi avatására. Nagyon szép volt az egész! Az egyik fiatal rabbi különösen szimpatikus, kedves volt. Megjegyeztem. Egy idő múlva örömmel láttam ismét a Frankelban, akkor még Dr. Singer Ödön volt a főrabbi. Majd ő lett és a mai napig Dr. Verő Tamás a mi szeretett, immár ötven éves főrabbin! Kívánom Tamásnak, Tominak (és magunknak), hogy mindig ilyen maradjon!

Jávör Zsuzsanna

Verő Tomi számunkra olyan, mint régi időkben a körzeti doktor bácsi volt, aki kívül-belül jól ismerte betegeit, és bármikor, bármivel lehetett hozzá fordulni. Tomi családtként kezeli a közösséget, odaadó szeretettel gondoskodik hívókról és nem hívókról egyaránt. A technika segítségével *zoomon* eljut az otthon maradókhoz is. Hátlások vagyunk neki, hogy megadta a kezdő lökést a *Nyitott Baráti Körhöz*, és ezáltal sokan vettek részt különböző programokon, amikre maguktól nem jutottak volna el. Így olyanokkal is megismertettük a Frankelt és más zsinagógákat, akik még életükben nem láttak ilyet.

Heksch Éva és Imre

Sok évvel ezelőtt, amikor a Frankelbe kerültél, édesapám lelkesen jött haza, hogy milyen kedves, helyes, jó modorú fiatal rabbi került a zsinagógába, és milyen jó lesz nekünk és a gyerekeknek is a jelenléte. Azóta is részese vagy a család minden örömteli eseményének és támaszunk voltál a nagy bánatban is. Köszönjük!

Mostantól csak örömet mindenkinek és jó egészséget, bis120!

Medgyesi A. és a fiúk

Mindig történik valami jó a nehéz helyzetekben is. A pandémia nagyon sok rosszat hozott magával, de a jó ebből is az, hogy létrejött a Zoom, ami egy igazi sikertörténet lett. Köszönet ennek a lélekemelő találmánynak, *Zoli* és én egy fantasztikus lehetőséget kaptunk, hogy részt vehetünk a napi Istentiszteletekben, a mi kis eldugott országunkból is. Mindemellett kialakíthattunk egy nagyon magasra értékelt rabbi-val, Verő Tamással első pillanattól egy barátságot. Tamás egy baráti, emberséges, közvetlen személyiség, amit mi nagyra értékelünk benne. Ezzel kívánunk neki minden jót születésnapjára és reméljük, hogy az ő vezetése alatt még hosszú éveken át élvezhetjük ezt a baráti kapcsolatot!

Miki bácsi és Zoli

Gyermek és fiatal koromban alkalmam volt több hatalmas rabbinat megismerni, hallgatni tanításait, köztük a nagy tekintélyű, kiváló szónok *Dr. Salgó Lászlót* és a hatalmas tudású *Dr. Schweitzer Józsefet*. A közösség építésben példát mutató *Scheiber* professzor urat. Az ő nagyságuk többek között abban nyilvánult meg, hogy a holokauszt után, egy olyan korban, amikor a vallás nem volt „pártunk és kormányunk” által támogatva, tudtak alkotni, közösséget építeni, emlékezetes munkát végezni.

A mi Tomi rabbin egy korszakos rabbi, de egészen más korban, más ismérvek alapján. Ő az, aki az elsők között ismerte fel digitális korunk szükségszerűségeit, kihívásait. Internet, közösségi média, zoom és hasonló. A Frankel weboldala informatívabb, gyakrabban frissített, mint a *MAZSI-HISZ* vagy a *BZSH* internetes oldala. Minden fontos információ elérhető a felületünkön. Tomi a közösségi médiát is példaértékűen használja. Minden eseményről gyakorta élőben számol be a *Facebookon*. Informál, kommenteket ír, tanít. Napi rendszerességgel van jelen ezen a felületen.

A *COVID* járvány megjelenésekor rabbin csodát tett a zoomon történő közös imádkozások bevezetésével. Nem csak egyben tartotta a Frankel közösségét, de kibővítette azt. Részt vettem olyan zoom eseményen, ahol 275-en csatlakoztunk egy időben a közösséghez a világ különböző részeiről. Felemelő érzés volt együtt lenni ennyi érdeklődővel. Rabbin a XXI. század minden vívmányát használja, hogy közösséget építsen. Ez meg is látszik templomunk látogatottságán. Most a járvány után is van zoom, de így is péntek esténként élő-

ben 50-100 fő vesz részt a szombat fogadásokon. Köztük számtalan gyermek és fiatal is.

Tomi rabbi tanít, kommunikál, előimádkozik, tórát olvas, közösséget épít, kis külső segítséggel (*Linda*) különösen odafigyel a gyermekekre, fiatalokra. Fantasztikus munkabírású. Külön szeretném kiemelni, hogy tudatosan távol tartja magát a jelenlegi rabbitestületben uralkodó viszályoktól. Nem a *Síp* utcában kívánja építeni karrierét, hanem a Frankel közösségével éri el sikereit, amelyek nagyban járulnak hozzá a hazai zsidóság továbbéléséhez.

Születésnapja alkalmából szeretnék további sok sikert, jó egészséget és sok erőt kívánni, hogy még sokáig tudjon ilyen munkabírással dolgozni a közösségért, a körzetünkért.

Halpern György

Kedves Tomi rabbi!

Köszönjük azt a nagy szeretetet, amit Tőled kapunk. Igazi tiszteletre méltó rabbi vagy. Örömed leljed mindenben, és a mércét, az eddigit, ne add alább. Isten éltesen 120 évig. Mazal Tov!

Sziklai család

Tamás (együtt a Lindával) a szíve, a magja és a lelke a Frankel közösségnek. Sokan járunk oda különböző okokból. Vannak családok, akik generációk óta és vannak frissen csatlakozók is. Összeköt minket a zsidóság és a hit az örökkévalóban, de összeköt minket az az emberi közösség is, ami valóban a Frankelt jelenti. A napokban a zsiniben ülve körbe néztem és hallgattam a különböző gyerek és felnőtt hangokat, amik felett a *Nógrádi Gergely* angyali hangja szállt és rájöttem, hogy az épület sokféleképpen különleges és speciális, ugyanakkor lényegtelen, mert, ami ott van, az emberekből áll és az embereknek a zöme, beleértve jómagamat is, a Tamás miatt vagyunk ott.

Sokféleképpen lehet az ember *Magyarországon* vezető. Rabbin az egyik példa erre. Az eszével, a szívével és a emberségével összehoz minket, összetart minket, tanít minket, tanul tőlünk és előre mutat nekünk az élet legfontosabb kérdéseiben. Ritka, hogy az ember egy ilyen emberrel találkozik és közös szerencsénk az, hogy a Dr. Verő Tamás a mi közösségünk vezetője. Boldog születésnapot kívánok és gratulálok az első 50 évhez! Ahogy hagyományosan mondjuk: Bis 120!

Noah M. Steinberg

Verő Tomiról írni nagy feladat. Kavarnak a gondolatok a fejemben és nem tu-

dom, melyik oldalát emeljem ki. Az EMBERT, a barátot, a tanítót vagy a vallási vezetőt. Szívem szerint valamennyi oldalát méltatnám. Nem titok, hogy méltatni fogom. Nemcsak azért, mert nagyon szeretem, hanem azért, mert megérdemli. Óriási a munkabíró képessége és fáradhatatlan. Árad belőle a jókedv, a derű. Mindig mosolygós és mindenkihez van egy jó szava és biztató megjegyzése, ha arra van szükség. Ért a csecsemők és az idősek nyelvén egyaránt. Nagyon hálás vagyok az unokáim *Bat-Mitzvára* és *Bar-Mitzvára* való felkészítéséért is és azért is, hogy óriási empátiával átsegítette őket a szertartással járó izgalmakon.

Nemcsak a lelki problémákban segít, de ha kellett, akkor a felforrnt hűtővizet hűtötte a *Scheiber* iskolásokat szállító kirándulóbuszban, ő szállította el az adományokat a *Bálint Házba*, ott volt az ukrán határon, hogy a menekülteket segítse. Ő az, aki megszervezte a gyümölcsosztást a *Szeretkórház* betegei számára és végigtolja a kocsi az egész épületen a szétosztandó gyümölcsökkel és üdítőkkel. A Frankeles kirándulásoknak is aktív szervezője és résztvevője. Néhány példát soroltam csak fel, de se szeri, se száma a sok tevékenységnek.

Valamennyi zsidó oktatási intézménynek gyakorlatilag ő a rabbija. *Purimkor* például a saját zsinagógáján kívül egy nap alatt ötször olvasta fel *Eszter* könyvét. A *Lauder* óvodában, a *Lauder* iskolában, a *Benjámín* óvodában, a *Scheiber* iskolában és az idősekre is gondolva a *Shalom* klubban. A zoomról sem feledkezhetünk meg. Ennek a létrehozása a pandémia alatt és működtetése a mai napig szintén Tomi nevéhez fűződik. Ezen keresztül új ismeretségek és barátságok köttetnek a világ minden tájáról. Sokunk számára fontos esti programmá vált, hogy 7 órakor a számítógép elé ülünk egy kis beszélgetésre, imára, tanulásra és vicchallgatásra.

Hála I-nek már élőben is találkozhatunk. Szeretünk, gondolom, hogy nyugodtan írhatom többes számban, a Frankel Zsinagógába, ebbe a Tomi által létrehozott és összekovácsolt közösségbe járni. Ez egy igazi családi hangulatú „gyülekezet háza”. Nagyon boldog vagyok, hogy én is tagja lehetek ennek a Frankeles családnak. Nem utolsó sorban szeretném megemlíteni, hogy Tomi sikeres tevékenységéhez feltétlenül hozzájárult a mögötte álló szerető családjának, édesanyjának, feleségének és lányainak támogatása is. Maradj te mindig Verő Tomi bis 120!

Várnai Ágnes

A mi Verő Tomink. Mindenki Verő To-

mija.

Beszélhetnénk róla szuperlatívuszokban, de nem szereti. (A chanukai *Super Rabbi* küldetés kivétel.)

Csillogó szeme és a szája sarkából elinduló mosoly mindenki felé kedvességet áraszt.

Egy „rendes” munkahelyen ez lenne a kartonján: toleráns, nyitott, segítőkész, jó vezető.

A Frankel zsinai rabbija, vagy inkább családfője. Mert a Frankel közösség ma már inkább egy nagy család, és ez Verő Tomi munkájának a gyümölcse. Mi ide hazajárunk, mert jó és otthonos itt.

Tomi velünk van örömben és bánatban. Mindig elérhető (kivéve *sábátkor* és *jan-tevkor*), ha kell, bölcs rabbi a tanácsaival, ha kell, támogató, segítő. Akárhogy is, számíthatunk rá.

Még a múlt évezredben lépett frissen avatott rabbiként, tanoncként a Frankel zsinagógába, több mint 20 éve vezeti a körzetet önállóan. A haja már kicsit kevesebb, a színe is derebb, de a lendület azóta is tart, és kívánjuk, tartson minél tovább.

Bis hundertundzwanzig, ad meá v'esz-rim erőben, egészségben, és ilyen fiatalosan! Köszönjük, Tomi - Tomi rabbi!

Eszter & Peti & Misi

Ahhoz a korosztályhoz tartozom, aki felnőttként kezdte keresni zsidó gyökereit. Már nem volt kitől kérdezni. Az egyik *Élet Menetén* nagy levegővétel és odaálltam Verő Tamás rabbi elé, aki kedvesen, mosolyogva invitált a Frankel zsinagógába. Lementem és el sem tudnám képzelni, hogy a szombatot ne ott fogadnám, hogy az ünnepet ne ott köszönteném, azóta a rabbink nekem is Tomi. A covid időszak alatt a zoomon szervezte meg, hogy mégis együtt tudjunk lenni, nevéünkben juttatta el a betegeknek a gyümölcsöt és az újra megrendezett kiránduláson szívesen ajánlotta fel, hogy elviszi az idősebbeket, a lassabban haladókat *Balatonfüreden*. Mindig van mosolya, szava a gyerekekhez, a fiatalokhoz és az idősekhez. Mazal Tov Tomi!

Kádár Györgyi

Bízok Tomiban, mert jóságos a lénye.

Hrotkó Larissza

Nagyon sok szeretettel és tisztelettel köszöntjük A RABBINKAT 50. születésnapja alkalmából.

Nagy öröm számunkra, hogy bármilyen élethelyzetben számíthatunk a támogatására, akár éjszaka az interneten is velünk van. Kívánunk Neki nagyon hosszú (min. 120 éves) egészségben gazdag boldog életet. Ha

letelt ez az idő, a továbbiakat megbeszéljük.

Kertészné Zsuzsa, Kertész László

Drága Tomikánk!

Köszönjük az áldozatos munkádat, a hogy mindenkiel és különösen az idősekkel, a fiatalokkal törödsz, ahogy összetartod a közösségünket. Személyed megtestésíti azt a háttérrel, amely biztosságot jelent valamennyiünk számára. Mi azt kívánjuk Neked, hogy bis 120 legyél ilyen Ember és nagyon sokáig legyél a közösségünk Fő-rabbija!

Salamon és Kovács család

Ki merem jelteni, hogy Tomirabbi hiánykikk a hazai zsidó közéletben.

Mazel Tov!

Kertész Gábor

Tomi nem csak a közösség összetartója, tanítója és vallási vezetője, hanem sokunknak személyes inspirációja is. Nyugalma, kedvessége és empátiája, kiegészítve a humorával és lazasággal mindig azt nyújtja, amire az embernek leginkább szüksége van. Hálás vagyok, hogy Tomi egyaránt ott van velünk boldogságban, ahogy ott van nekünk a szomorúságban is. Kívánunk neki további nagyon sok boldog születésnapot, jó egészséget és további sok örömet.

Ligeti András

Ha rá gondolok, egy olyan példaképet látok magam előtt, akire szerintem csak felnézni lehet. Sorolhatnám érényeit, de Ő az, akit úgy hívunk, hogy Igaz Ember!

Neki köszönhetem a zsidó vallásnál maradásom és ezzel valójában azt, hogy igazán élek!

Örökké hálás leszek neki ezért és nagyon köszönöm!

Illés Lénárd

Tomí rabbi ötven

Drága ajándékot tudtunk hozni:
A jó szót, s ezt nem is kell fokozni.

Neved jelzés, sőt, mindent mond: Verő,
Te vagy egy nagyszerű cölöpverő.

A cölöpökre szilárd ház épül,
Melyben összekapaszkodunk végül.

És aki rosszat mond rólad Tamás
Az biztosan egy igazi számár.

A mi reményünk drága jó rabbi,
Az Úrtól sok jó évet fogsz kapni.

Lefkovic Péter

Auschwitz csalódott hírvivője, akit alig ismerünk

Könyvbemutató: A menekülő-művész

Jonathan Freedland új, szeptemberben megjelent könyvében az állítja: Rudolf Vrbat ünnepelni kell sok budapesti zsidónak, akiknek a deportálását nagyrészt ő akadályozta meg szökésével, és Auschwitzról átadott információjával. A Londonban megjelent műről a *The Times of Israel* számolt be.

Az ember, aki kitört Auschwitzból, hogy figyelmeztesse a világot

A 19 éves Rudolf Vrba és a 25 éves Fred Wetzler 1944. április 7-én, *peszach* előestéjén kezdte heroikus és bátor vállalkozását, hogy elvigyék zsidó sorstársaiknak és az egész világnak az auschwitzi borzalmak hírét. Útjuk egy farakás alatti sötét, szűk lyukban kezdődött a haláltáborban, s egy olyan jelentést hozott létre, amely leírta a náci halálgyárat, s amely a szövetségesek fővárosaiban az illetékesek íróasztalain landolt, diplomáciai manőverek sorozatát eredményezte, s ezzel nekik is köszönheti az életét 200 000 budapesti zsidó. Több mint hét évtized telt el Vrba és Wetzler megdöbbentő szökése - a zsidó foglyok első sikeres auschwitzi menekülése óta -, de történetüket kevesen ismerik, nem jutott nekik a méltán kiérdemelt elismerésből. Jonathan Freedland, a *The Guardian* újság rovatvezetője és a BBC népszerű rádiótörténeti műsorának házigazdája új, Vrba életét felidéző könyvében ezt a történelmi igazságtalanságot igyekszik orvosolni.

Állandó szökésben

A *The Times of Israel* nek kifejtette célját: „Vrbanak végre helye legyen a holokauszt hőseinek panteonjában”. És ez a történet nemcsak a múltról szól. Amikor Vrba fényt vet Auschwitz sötét titkaira, az üdvös tanulságokat tartogat „igazság utáni körünk” számára is.

Eredetileg Walter Rosenbergnak hívták, a Rudolf Vrba nevet Auschwitzból való menekülése után, álnévként használta a bujkáláshoz. 1924-ben született *Nyugat-Szlovákiában*. Koraérett, nyelvi és matematikai tehetséggel megáldott gyermek volt, de 14 évesen kizárták az iskolából a szlovákiai náci bábkormány idején. Mert miután Hitler 1939-ben felosztotta *Csehszlovákiát*, számos antiszemita törvényt léptettek életbe a fasiszta Szlovákiában.

Amikor 1942 februárjában Vrba arra utasították, hogy jelentkezzen „áttelepítésre”, az volt az első gondolata, hogy *Angliába* menekül, hogy csatlakozzon a számüze-

tésben lévő csehszlovák hadsereghez. Ez nem sikerült neki, de eljutott *Budapestre*, ahol felvette a kapcsolatot a cionista földalatti mozgalommal. A magyarok elfogták, átadták a szlovák hatóságoknak, akik a *Nováky* fogolytáborba küldték. Vrba ismét elszántan megszökött, sikerült kijutnia *Novákyból*, együtt *Josef Knappal*, egy földijével. Knapp viszont később elárulta őt, és ezért Vrba visszakerült a táborba. Ezzel a 17 éves fiú megtanulta a „ne bízz senkiben” fontos leckéjét, mely segített neki túlélni a továbbiakat.

Jonathan Freedland

1942 júniusában Auschwitzba szállították, ahol hamar rájött, hogy a menekülést felülírja az életben maradás követelménye. Vrba túlélésének egyik tényezője a bizalmatlanság, a másik pedig a szerencse lett. Az *IG Farben* brutális *Buna* gyárába küldték, ahol egy francia civil jóvoltából kevésbé megterhelő munkát végzett. Később áthelyezték a hírhedt kavicsbányából a keleti frontra küldött csapatok síléceinek festésére. 1942. augusztusában egy tífuszjárvány idején kiszéleltették egy kivégzésre, melyben 746 embert gyilkoltak meg, de egy kápo megmentette.

Vrba talán legnagyobb szerencséje azonban az volt, hogy a „*Kanada kommandóba*” küldték dolgozni, amely az Auschwitzba frissen érkezettek holmiját rendezte. A munka során táskákat hordoztak, és értéktárgyak között turkáltak, többek között gyémántot vagy elrejtett készpénzt keresve fogkrémes-tubusokat préseltek. De a legfontosabb az volt, hogy a foglyok titokban el tudták lopni az új deportáltak élelmiszerét, melynek tulajdonosai ekkor valószínűleg már halottak voltak.

Vrba a Kanadásoknál megdöbbentő felismerésre jutott: Auschwitz - ahogy Freedland mondja -, nem egyszerűen rabszolgamunka vagy koncentrációs tábor, hanem

„halálgyár”. Amit a Kanadások megtaláltak, vonaton elszállítottak *Németországba*: a náciak a tömeggyilkosságból hasznot húztak.

A hazugság a halálba vezet

Vrba áthelyezték a „rámpara”, ahol 10 hónapot töltött az újonnan jöttek poggyásának szállításával, és a teherautók takarításával. Ezen a munkán megértette a halálgyár zavartalan működésének végső elvét, a megtevesztés kulcsszerepét. A deportáltak nem ismerték jövőbeni sorsukat, így nagyrészt engedelmeskedtek a náci utasításainak - akaratlanul is biztosítva az SS számára az ipari méretű gyilkosság elkövetéséhez szükséges rendet. Vrba úgy vélte, hogyha le akarják lassítani a gyilkológép kerekeit, akkor fel kell lebbenteni a titok fátylát, és a zsidókat előre figyelmeztetni kell közelgő sorsukra.

Közelről ismerte a „családi tábor”, ahol egy másik náci megtevesztéssel a cseh zsidók egyes csoportjait viszonylag jó körülmények között tartották, hogy ha a *Vöröskereszt* odalátogatott volna, akkor őket mutassák meg nekik. Ez a tudása arra készítette Vrba, hogy felülvizsgálja az információ fontosságáról vallott gondolatait. A cseh zsidókat a földalatti mozgalom figyelmeztette, hogy hat hónap múlva meg fogják gyilkolni őket, de ennek ellenére sem tettek semmit az ellenállás érdekében.

Vrba ekkor rájött, hogy a tudásnak együtt kell járnia a szökés lehetőségével a náci mészárosok elől. Ez magában Auschwitzban szinte lehetetlen volt, de az ajtó még mindig nyitva állt azon zsidók előtt, akik még nem szálltak fel a vonatra. Figyelmeztetni kellett őket.

Vrba számára szökése olyan küldetésé vált, amely sokkal többről szólt, mint saját túléléséről. Le akarta rombolni a náci felhúzza hazugságfalat - a falat, amely körülvette az áldozatokat gázkamrákhoz vezető útjuk minden szakaszán.

Vrba fiatal kora ellenére jól felkészült ezen küldetés végrehajtására. Ellenálló képessége mellett erős matematikai és tudományos képességekkel rendelkezett, valamint elképesztő adatmegőrző memóriával is megajándékozta a sors. Freedland szerint „szinte egyedülálló panorámaképe” volt Auschwitzról. A gyáron, a kavicsbányákon, a Kanadán és a rämpán kívül - ahol megszámolta és megjegyezte az érkezők szelekcióinak részleteit -, jelentkezett *Birkenauban* végzett munkára is, és a földalatti

ellenálláshoz fűződő kapcsolatai révén jegyző volt egy karantén altáborban. Jegyzőként immár nemcsak szabadabban járhatott Auschwitzban - emlékezetében rögzítve annak elrendezését és működését -, hanem hozzáférhetett a központi nyilvántartásokhoz is, amely rendkívül részletes információkat tartalmazott a transzportokról.

Statisztikailag nem voltak jók Vrba esélyei a szökésre. Egyetlen zsidónak sem sikerült ez a veszedelmes bravúr. Azonban - ahogy Freedland megjegyzi - fiatal volt, és az irodai munka révén sokkal fittebb és egészségesebb volt a legtöbb rabnál.

A Kanadásoknál talált egy iskolai atlaszt is, és megjegyezte az Auschwitztól a szlovák határig vezető útvonalat. Felbecsülhetetlen értékű útmutatást kapott egy orosz fogolytól, *Dmitrij Volkovtól* is, aki korábban megszökött *Sachsenhausenből*. Volkov tanácsai között szerepelt egy létfontosságú ismeret: a *mahorka*, a benzinbe áztatott és szárított szovjet dohány volt az egyetlen rendelkezésre álló olyan anyag, amely el tudta téríteni a láger nyomkövető kutyáit az emberi szagtól.

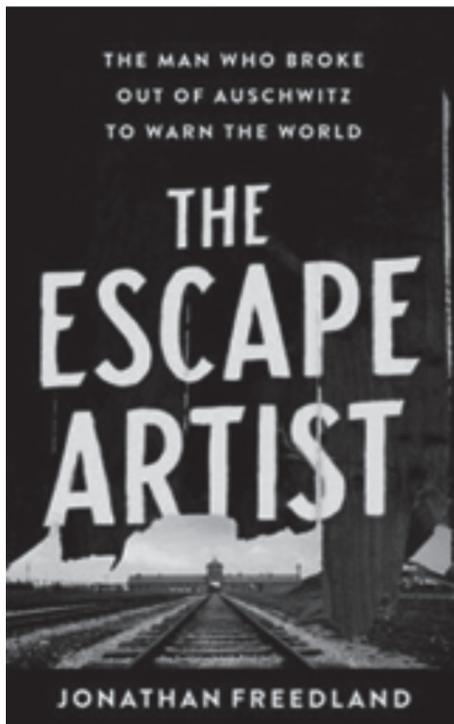
Urbát sürgette az idő. 1944 januárjában felfedezte, hogy egy új vasútvonalat építenek, amely egyenesen a tábor krematóriumaihoz vezet, hogy felkészüljenek *Magyarország* nagyjából egymillió zsidó lakosságának érkezésére. A magyar zsidók mindeddig részben védve voltak a végső megoldás legrosszabb részétől. De mindez megváltozott, amikor Hitler 1944 elején elfoglalta az országot, elfojtotta a magyar függetlenség utolsó maradványait, és arra kényszerítette az ország megalkuvó vezetőjét, *Horthy Miklós* tengernagyot, hogy egy náci szimpatizánst nevezzen ki miniszterelnöknek.

A szabadság felé

Kevesebb mint három héttel később Vrba elindult a szabadság felé. Vele volt Wetzler, egy szülővárosából származó fiatalember, akivel a táborban barátkozott össze. A pár jól ismerte a fogolyszökés utáni eljárást: 72 órán keresztül készülni volt a táborban, és alapos kutatást tartottak. De ezt követően a náci visszaállították a külső tábor működését - ahol a foglyok nappal dolgoztak, mielőtt éjszakára visszaterelték őket a főtáborba -, és helyreállították a kevésbé szigorú éjszakai biztonsági rendszert. Az volt tehát a terv, hogy előrejtőnek egy ideiglenes bunkerben a külső tábor farakása alatt, majd a sötétség leple alatt kiszusszannak, amint a keresést leállították.

Vrba és Wetzler három napon és három éjen át egymás mellett feküdt a bűvőhelyen. A szerencse ismét Vrba oldalán állt.

Noha a mahorka megakadályozta, hogy a kutyák megtalálják őket, de két ór észrevette a farakást, és elkezdték lehúzni a deszkákat. Amikor Vrba és társa már csak néhány másodperc voltak a felfedezéstől, az SS-esek figyelmét elterelte egy máshol zajló zűrzavar, és eltűntek, hogy soha többé ne térjenek vissza. Ez egyben újabb szerencse volt a három nap végeztével, mert Vrba és Wetzler rájött, hogy az őket rejtő fadeszkák sokkal súlyosabbak és nehezebben mozgathatók voltak, mint gondolták. Ha az SS-őrök nem távolították volna el a felső néhány deszkaréteget, a két férfi a gödörben rekedt volna.

Vrba szerencséje tovább folytatódott, amikor megkezdtek 80 kilométeres útjukat délre, a *Sola* folyót követve, Szlovákia felé. Elővigyázatosságból csak sötétedés után mentek, de többször alig menekültek meg: véletlenül egy *Hitlerjugend* táborba botlottak, veszélyesen eltévedtek egy *Jawiszowicei* altábor közelében, és egyszer arra ébredtek, hogy nem a vélt félreeső erdős ligetben, hanem egy nyilvános parkban vannak, ahol az SS emberei és családjaik a húsvéti hétvégét élvezték. Még egy német katonából álló járőr is üldözte őket, és lőtt rájuk.

Az általuk vállalt szükséges, bár megfontolatlan rizikó bejött. Egy lengyel parasztasszony azt hitte, hogy szökött orosz hadifoglyok, és menedéket nyújtott nekik, amikor egyik nap nehezen találtak bűvőhelyet. Még nagyobb szerencséjük volt, amikor 10 nappal szökésük után egy másik lengyel nő megengedte nekik, hogy a kecske-

öljában maradjanak, ellátta őket élelemmel, és bemutatta őket egy férfinak, aki a hegyeken át alkalauzolta a párost a szlovák határig.

Életeket akart menteni

De Vrba egyetlen célja soha sem viszonylagos biztonság hazájának elérése volt. Amint átlépték a határt, Wetzler felvette a kapcsolatot a szlovákiai zsidó tanácscsal, az egyetlen közösségi szervezettel, melynek működését a rendszer engedte. A férfiakat ezután egy fárasztó, 48 órás beszámolóra és keresztkérdések özönének vetették alá, egyrészt hitelességük megállapítása, másrészt történetük rögzítése érdekében. Kikérdezésükből *Oskar Krasnansky*, a tanács egyik legidősebb tagja, egy 32 oldalas, sűrűn teleírt jelentést állított össze, Vrba és Wetzler beszámolóit alapján műszaki rajzokkal kiegészítve.

A dokumentum - írja Freedland - „szűkszavú és kiméletes, szónoki tűztől mentes. Inkább a tényeknek adott teret, mint a szenvedélynek.”

Ennek ellenére a jelentés módszeresen részletezte Auschwitz borzalmait, és döntően a náci által bevetett hazugságokat attól a pillanattól kezdve, hogy induláskor becsapták a tehervagon ajtaját, egészen addig, amíg rájuk zárták a gázkamra ajtaját. Vrba rendkívüli memóriájának köszönhetően a jelentés részleteket közölt az egyes szállítmányokról, valamint országokénti bontásban megbecsülte a táborban töltött ideje alatt elhunytak számát.

Am Vrba határozott követelése ellenére a jelentés nem figyelmeztette a magyarországi zsidókat arra, hogy a táborban kivégzésükre készülnek. Krasnansky ragaszkodott hozzá: a dokumentumnak csak azt volt szabad rögzítenie, ami már megtörtént, nem pedig a jövőre vonatkozó előrejelzéseket. Mindazonáltal, amikor hét héttel később még két zsidónak sikerült megszöknie, Krasnansky egy hétoldalas kiegészítést csatolt a jelentéshez, amely tartalmazta a magyar zsidók meggyilkolásának leírását, amikor 1944 májusában elkezdtek érkezni a szállítmányok a németek által megszállt országból. Vrba érthető módon frusztrált volt, mert figyelmeztetése, melyet annyira szeretett volna átadni, nyilvánvalóan nem érte el időben a végső megoldás legújabb áldozatait. De ez nem a teljes történet. A jelentést néhány órával elkészülte után Krasnansky személyesen adta át *Kasztner Rezsőnek*, a magyarországi zsidóság *de facto* vezetőjének. Eközben a magyar antisziszta ellenálláshoz is eljutott a jelentés egy példánya, és lobbizni kezdtek a legrangosabb budapesti protestáns és katolikus püs-

pököknél, hogy járjanak közben a kormányánál a zsidók érdekében. Az előbbi azzal cselekedett, az utóbbinál megakadt, és azt mondta, hogy ez a pápára tartozik. Egy svájci székhelyű brit újságíró jelentős erőfeszítései nyomán - aki figyelemfelkeltő sajtóközleményekké változtatta a jelentés kissé száraz nyelvezetét -, Vrba információi kezdtek kiszűrődni a sajtóba, így a *New York Times*ba és a *BBC* külpolitikai részlegére. Vrba meghívást kapott, hogy tájékoztassa a Szlovákiába látogató pápai küldöttest.

A vidéki zsidóság sorsa már megpecsétlődött

Horthy rendszerében hosszú története volt az antiszemitizmusnak, de a zsidóknak volt egy szimpatizánsa közel a hatalom központjához: a kormányzó menyje. *Edelsheim Gyulai Ilona* grófnő a magyar ellenzék jelentésének másolatát átadta magának Horthynak. A kormányzó közölte, hogy megdöbbenették az olvasottak. Hamarosan külső nyomás alá is került a pápa, az *Egyesült Államok* és a svéd uralkodó részéről, hogy állítsa le a deportálásokat. A *Vatikán* rébuszokban beszélt, és megpróbált Horthy jobb angyalaihoz fordulni, de a *Roosevelt*-adminisztráció határozottan arra figyelmeztette, hogy „*törődni fognak minden személlyel, aki felelős az igazságtalanság elkövetéséért*”. Horthy fájdalmasan lassan - Freedland megjegyzése szerint elsősorban önérdékétől motiváltan - elkezdte érvényesíteni megtépázott hatalmát, elrendelte a deportálások leállítását, és meghíúsította *Adolf Eichmann* küszöbön álló tervét, hogy a 200 000 budapesti zsidó is Auschwitzba szállítsa. A vidéki Magyarországon élő több mint 400 000 zsidó számára természetesen már késő volt. És amikor össze a náci végleg elűzték Horthyt, a nyilasok rémuralmat indítottak, melynek során meggyilkoltak több ezer fővárosi zsidót. De Vrba elég időt nyert ahhoz, hogy a háború végéig életben maradjon több mint 200 000 magyar zsidó.

Tehetetlen szövetségesek

De Vrbát élete végéig kísértette az érzés, hogy többet lehetett - és kellett volna - tenni. Soha nem bocsátotta meg például, hogy Kasztner németekkel kötött ellentmondásos alkujának részeként beleegyezett abba, hogy elhallgatja azt, amit ő és az őt körülvevő kis vezetői csoport megtudott Vrba jelentéséből, cserébe a mintegy 1700 magyar zsidó számára biztosított kiutazási engedélyért. Kasztner tehát Eichmannnak és az SS-nek megadta - írja Freedland - „*az egyetlen, munkájukhoz nélkülözhetetlen*

nek tartott dolgot: a rendet és a csendet”. Aztán ott a kérdés, hogy miként reagáltak a szövetségesek a jelentésre. Gyorsan eljutott *Londonba*, és *Churchill* elolvasta. Azzal beleegyezett az *Anthony Eden* külügyminiszter által továbbított kérésbe, miszerint a *Budapest* és Auschwitz közötti vasútvonalat bombázni kell. Am miután ez a döntés a parancsnoki láncon végighaladt, katonai kifogások merültek fel egy ilyen bombázás megvalósíthatóságáról. Az Egyesült Államok is a tétlenség mellett döntött. Freedland szavaival „*bürokratikus felelősségelhárítás és aktatologatás*” jellemezte az amerikai diplomaták reakcióját *Svájcban*, amikor megkapták a jelentést. Az ellenállás falába ütköztek a bombázás sürgős felhívásai, amelyek az Egyesült Államokban élő zsidó közösségektől érkeztek. Rooseveltnak maga úgy döntött, hogy az Egyesült Államokat „*azzal vádolhatják meg, hogy részt vett ebben a szörnyű ügyben*”, ha bombái zsidókat ölnek meg.

A jelentésre adott londoni és washingtoni reakciókból az is kiderült, hogy a borzalmak ellenére változatlanok maradtak a régi előítéletek. Az amerikai katonai magazin, a *Yank* például megtagadta a jelentésből származó anyagok felhasználását a náci háborús bűnökről szóló cikkben, helyette „*kevésbé zsidó beszámolót*” kért. Ekközben az *Egyesült Királyság* külügyminisztériumában a köztisztviselők nehezményezték a „*szokásos zsidó túlzást*”, és az „*ezekre a siránkozó zsidókra*” fordított időt. Ezen válaszok mellett a hitetlenkedés is kavargott a jelentés állításai körül, és nemcsak a szövetségeseknél, de még maguknál a zsidóknál is. Ezt a jelenséget a legjobban talán *Raymond Aron* francia-zsidó filozófus szavai ragadták meg: „*Tudtam, de nem hittem el. És mivel nem hittem, nem tudtam.*”

„*Úgy gondolom, hogy ez valami nagyon mélyreható dolog az emberi természetben és a szörnyű hírek meghallásának korlátozott képességében*” - mondja Freedland. „*Megérthetjük az információkat anélkül, hogy azok valaha is olyasmivé válnának, amit teljesen, igazán elhiszünk.*”

Freedland szerint a tényeket össze kell kapcsolni a hittel, mielőtt olyan tudássá válnának, mely a cselekvés ösztönzője. Noha látta, hogy a náci hogyan végezték a megtevesztést szörnyű bűneik elkövetésénél, a téniszser Vrba nem számolt ilyen érzelmekkel.

Korunk hőse

A háború után Vrba visszatért szülőhazájába, Csehszlovákiába, később *Izraelben* és *Nagy-Britanniában* élt, majd végül *Ka-*

nadában telepedett le. Kétszer nősült. A szerző az első és a második feleségével, *Gertával* és *Robinnal* is készített interjút ehhez a könyvhöz. Két lányka született, *Helena* és *Zsuzsa*. Vrba biokémikusként is sikeres tudományos karriert futott be. Emellett Freedland szavaival „*ultra-tanú*” is lett: megírta emlékiratait, szakértői vallo-másokat adott több háborús bűnös és holokauszttagadó ügyben, és átadta talán páratlan meglátásait Auschwitz működésével kapcsolatban a *Soa* legkiválóbb krónikásainak, köztük *Martin Gilbert* történésznek, és *Claude Lanzmann* dokumentumfilmese-nek.

Vrba története azonban soha nem nyert el annyira széles körű elismerést vagy státuszt, mint más mentőké, például *Oskar Schindleré*, vagy olyan túlélőké, mint *Elie Wiesel* vagy *Primo Levi*. „*Azt hiszem azért, mert kínos, kényelmetlen tanú volt, aki kínos, kényelmetlen igazságokat mondott*” - vélekedik Freedland. „*Vádlóan rámutatott részben Whitehallra és Washingtonra, valamint sokkal érzékenyebben a zsidó vezetés néhány személyére, konkrétan Budapesten. Ezt a történetet sokan nem akarták hallani Rudolf Vrba életében.*”

Freedland szerint a Vrba-történetre adott reakciók egy szélesebb körű problémát tükröznek, a gyakori viszonyulást a holokauszt túlélőkhöz. „*Úgy gondolom, hogy mi - a média, a pedagógusok és mások - nagyon méltánytalanul nyomást gyakoroltunk és gyakorolunk a holokauszt túlélőire, hogy egyfajta vigasztaló, gyógyító bölcsességet szolgáltatassunk, és hogy jobban érezzük magunkat, amiért beszélünk velük*” - állítja a kutató.

„*Ez a nyomás megtagadja a túlélőktől annak lehetőségét, hogy kifejezzék a lehető legsúlyosabb traumára adott válaszok egész sorát, beleértve a haragot is.*” Vrba válasza természetesen a harag volt. A könyv kevés olvasója juthat arra a következtetésre, hogy ez a harag indokolatlan lett volna. Freedland úgy véli, hogy Vrbát - akit „*korunk hőse*nek” nevez -, nem pusztán múltbeli hősiessége alapján kell megítélni, hanem jelenlegi érvényessége alapján is.

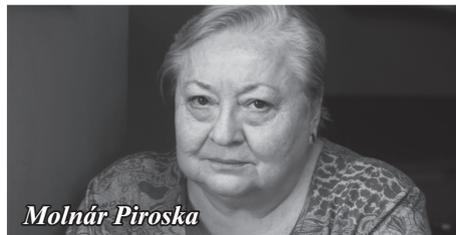
„*Az igazság utáni korban - amikor rengeteg hazugság szaporodik a közösségi médiában, a propagandában és az aktív dezinformáció csatornáin - ennek a tizenéves fiúnak a története a negyvenes évekből arra emlékeztet, hogy az igazság és a halál közötti különbség az élet és halál közötti különbség oka lehet*” - mondja. „*Rudolf Vrba nem is lehetne aktuálisabb, és bizonyos tekintetben sürgetően inspiráló figura.*”

Angolból fordította Sherer Anett

A Micve Klub programajánlója

Molnár Piroska

Molnár Piroska 1945-ben született Ózdon. A *Nemzet Színésze* címmel kitüntetett *Kossuth*-díjas, *Jászai Mari*-díjas, *Prima Primissima* díjas színésznő, érdemes és kiváló művész, a *Halhatatlanok Társulatának* örökös tagja, a *Színház- és Filmművészeti Egyetem* tanára. 1968-ban végzett a *Színművészeti Főiskolán*. Pályafutása során többek között a kaposvári *Csiky Gergely Színház*, a *Katona József Színház*, a *Szegedi Nemzeti Színház* és a budapesti *Nemzeti Színház* tagja, valamint számos film nemzetközileg is elismert szereplője.

Molnár Piroska

díj kuratóriumának tagja. 2011-ben *Nagy-mama*-díjat alapított a legígéretesebb kaposvári fiatal női és férfi színész számára, amelyet évente ítélnek oda. Az elismerést minden évben *Csiky Gergely* születésnapján, december 8-án adják át. 2012-től a *Thália Színház* színművésznője.

(Forrás: thalia.hu)

November 13-án, 18 órakor Molnár Piroska lesz a *Micve Klub* vendége. A beszélgetőtársa: *Bóta Gábor* újságíró. Mindenkit szeretettel várunk!

Törvényen kívüli ór

Könyvbemutató ZOOM-on - Miről beszélünk, amikor modern zsidó irodalomról beszélünk?

Szántó T. Gábor új kötetében, mely a *Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválra* jelenik meg a *Scolar Kiadó* gondozásában, esszéit és tanulmányait adja közre a modern zsidó irodalom létformáiról.

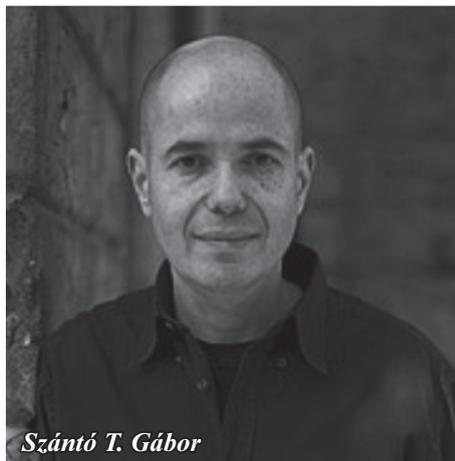
Szántó T. Gábor a megértés és az önmegértés igényével nyúl a modern zsidó irodalom érzékeny kérdéseire, akár hazai, akár külföldi szerzőket elemez.

Ha okfejtése igényli, a kinyilatkoztatás hagyományáig, a rabbinikus gondolkodásig, a száműzetés élményéig, az azonosulás vágyáig, a beilleszkedés sikeréig és megbicsaklott reményéig, a vészorkorszak és a diktatúra traumáig vezet vissza a vizsgált műveket, miközben a téma nemzetközi szakirodalmát is felhasználva, egybeveti az európai, az amerikai és az izraeli tapasztalatokat.

A társadalomtörténet és a társadalomlé-

lektan kérdései éppúgy felmerülnek a művek kapcsán, mint a pszichoanalitikus gondolkodás.

Szántó, akárcsak számos nyelven meg-

Szántó T. Gábor

jelent regényeiben, vagy a világsikert aratott *1945* című film alapjául szolgáló elbeszélésében, úgy esszéiben és tanulmányai-ban is újszerűen, a köznapitól eltérő perspektívában nyúl a történelemhez, az irodalomhoz, és a diaszpóra zsidóság élményanyagához.

Szántó T. Gábor *Füst Milán*, *Gergely Ágnes*, *Kertész Imre*, *Pap Károly*, *Radnóti Miklós*, *Eliette Abécassis*, *S. J. Agnon*, *Iszaak Babel*, *Allen Grossman*, *Amir Gutfreund*, *Franz Kafka*, *Lev Lunc*, *Philip Roth*, *J. D. Salinger* és mások, valamint saját műveiről beszél.

November 19-én 19.00 órától mindenkit szeretettel várunk ZOOM-on Szántó T. Gábor: *Törvényen kívüli ór* című kötetének könyvbemutatójára. Beszélgetőtársa: *Dr. Kivovics Péter*.

Benedek Miklós

Kossuth- és *Jászai Mari*-díjas színész, rendező, érdemes és kiváló művész, a *Halhatatlanok Társulatának* örökös tagja. Édesapja *Benedek Tibor* színész, fiai *Benedek Tibor* háromszoros olimpiai bajnok vízilabdázó és *Benedek Albert* író, fordító.

A *Színház- és Filmművészeti Főiskolát* 1969-ben végezte el, majd a *Nemzeti Színházhoz* szerződött, ahol 1969 és 1983 között játszott. 1983-tól a *Katona József Színházban* dolgozott, egészen 2003-ig. 1991-92-ben, valamint 1993-1996 között a *Magyar Színészakadémiára* ügyvivője volt. 1992-2007 között a *Színház- és Filmművészeti Egyetem* oktatója volt. 2003-tól újra a *Nemzeti Színház* tagja lett, ahonnan 2009-

ben elbocsátották, hat kollégájával együtt. 2009 óta szabadúszó. 2017-től az *Orlai Produkciós Iroda* társulatának tagja.

Játékát kulturáltságot, fegyelmet, rendkívüli stílusérzék, fanyar humor, ironikus o-

Benedek Miklós

kosság jellemzi. Szerepeinek elmélyült, aprólékos kidolgozottsága sajátosan harmonizál személyiségével, külső megjelenésével. A legendás *Budapesti Orfeum* című zenés darab szellemi atyja.

(Forrás: wikipedia)

Benedek Miklós december 3-án 18.00 órától lesz a *Micve Klub* vendége. Tőle aztán igazán lehet belső és külső eleganciát tanulni. Gerinces úriember, aki nem rejti véka alá a véleményét. Fanyarul e-pés a humora. Komédiában, tragédiában, kabaréban egyaránt kiváló. A beszélgetőtársa: *Bóta Gábor* újságíró. Mindenkit sok szeretettel várunk!

A BUDAI MICVE KLUB novemberi programja

- November 06.** 17.00 órától a NYITOTT BARÁTI KÖR születésnap bulija.
(vasárnap)
- November 09.** Az Izraeli Kulturális Intézet és Izrael Állam Nagykövetsége Jichak Rabin születésének 100. évfordulója alkalmából 10 napos programsorozatot szervez Rabin élete kora és munkássága köré. Ennek részeként tart előadást a *Frankelben* 18.00 órától ANASTASIA PLETOUHINA, a hallei zsinagóga támadás túlélője, aki beszél személyes élményeiről, valamint a támadás közösségre gyakorolt hatásáról. Emellett ismerteti kutatását az európai zsidóságot érintő terrortámadásokról.
(szerda)
- November 13.** 18.00 órától MOLNÁR PIROSKA a *Micve Klub* vendége. Színészi és igencsak szerethető, egyenes gerincű, közvetlen ember, aki ha szükségét érzi, társadalmi kérdésekben is hallatja mindig humánus szavát. Tragédiában, komédiában, monodrámában és szappanoperában egyaránt kiváló. Beszélgetőtársa: BÓTA GÁBOR újságíró.
(vasárnap)
- November 19.** 19.00 órától SZÁNTÓ T. GÁBOR: TÖRVÉNYEN KÍVÜLI ÓR című kötetének könyvbemutatója ZOOM-on. Beszélgetőtárs: DR. KIVOVICS PÉTER.
(szombat)

A programokra a belépő ára 700 Ft.

AJÁNLÓ

- December 03.** 18.00 órától BENDEDEK MIKLÓS lesz a *Micve Klub* vendége. Tőle aztán igazán lehet belső és külső eleganciát tanulni. Tanított is csaknem húsz évig a *Színház- és Filmművészeti Főiskolán*, ameddig igényt tartottak rá. Gerinces úriember, aki nem rejt véka alá a véleményét. Fanyarul epés a humora. Komédiában, tragédiában, kabaréban egyaránt kiváló. Beszélgetőtársa: BÓTA GÁBOR újságíró.
(szombat)

Állandó program

Csütörtökönként

18.00 órától FRANKEL BARÁTI KÖR. Kártya, sakk, társasjáték, csevegés.

Péntekenként

SZOMBATKÖSZÖNTŐ FOGLALKOZÁS OVISOK ÉS KISISKOLÁSOK RÉSZÉRE.

A foglalkozást ZSOZSÓ vezeti. Időpont: nyáron 18.30, télen 18.00. Amiben részed lehet: gyertyagyújtás, barhesz evés. zsidó mesék, hórázás, héber dalok, kézműveskedés, dráma játékok, zsidó ünnepek, beszélgetés és persze új barátok.

Várunk sok szeretettel a *Mezúze* klubban.

Részletek: www.frankel.hu

BUDAI MICVE KLUB

Frankel Leó úti Zsinagóga kóser rendezvények kiváló helyszíne

Esküvő, bar/bat micva, születésnap, céges rendezvények, villás reggelik teljeskörű szervezését és lebonyolítását vállaljuk.

Információért, referenciákért hívjon a következő telefonszámokon:

06 30 94-28-215 (Medgyesi Andrea); 06 30 4141-640 (Arató Judit)

Budai Sáfár

A BZSH Budai Körzet és a Frankel Zsinagóga Alapítvány havonta megjelenő kiadványa
Elnök: Tordai Péter • Rabbi: Dr. Verő Tamás • Klubvezető: Arató Judit
Főszerkesztő: Sárosi Viktória (sarosimaci@gmail.com, 06-30-551-2002)
A szerkesztőség címe: 1023 Budapest, Frankel Leó út 49.
Iroda: Sárosi Éva • Irodai órák: hétköznap 7-13 óráig • Telefon: 326-1445
Internet: www.frankel.hu • E-mail: info@frankel.hu
Nyomdai előkészítés: Katisch • Nyomda: Gléda Kft.
Támogató: Frankel Zsinagóga Alapítvány, MAZSÖK